

Брусенко А. С. Формирование культуры самопрезентации будущих социальных педагогов во внеаудиторной работе

В статье дана характеристика внеаудиторной работы студентов высших учебных заведений. Определены требования к профессиональным качествам выпускников направления подготовки «Социальная педагогика», которые представлены в образовательно-профессиональной программе и образовательно-квалификационной характеристике, так же выделены основные компетенции будущих специалистов социально-педагогической сферы: социально-личностные, инструментальные, общепрофессиональные, специализированные профессиональные. Автор подчеркивает важность и эффективность внеаудиторной работы в формировании культуры самопрезентации будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: внеаудиторная работа, культура самопрезентации, компетенции.

Brusenko A. S. Culture formation of future social workers` self-representation

The paper presents the characteristics of extracurricular work of students in higher education. The requirements for professional skills of graduates from training areas "Social pedagogy" are presented in educational and vocational programs and educational qualification characteristics. Main competence of future specialists of social and educational spheres is also determined. They are social and personal, instrumental, general professional, specialized professional features. The author underlines the importance of extracurricular activity in culture formation of future social workers` self-representation

Key words: extracurricular activity, culture of self-representation, competence.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2014 р.

Прийнято до друку 30.01.2015 р.

Рецензент – д. п. н., доц. Коношенко С. В.

УДК 318.093

В. С. Володавчик

**СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА
ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ**

Новий закон «Про вищу освіту» висуває сучасні вимоги до моделі випускника вищого навчального закладу, найважливішим компонентом з яких є професійна мобільність. Пошук інноваційних технологій, спрямованих на модернізацію освіти, зближення української системи

вищої освіти з системами освіти європейських країн призвели до необхідності вивчення накопиченого в цих системах досвіду формування професійної мобільності майбутніх фахівців, ґрунтуючись на зіставленні загального, особливого і специфічного в європейській та вітчизняній практиці формування професійної мобільності [3].

Особливу увагу звертають на себе успіхи «навчання, орієнтованого на професійну індивідуальну діяльність» або «особистісно зорієнтованого навчання», що реалізуються в системі професійної освіти Німеччини, яка є одним з основних економічних партнерів України. Особистісно зорієнтоване навчання сприяє формуванню таких складників професійної мобільності фахівців, як здатність до рефлексії особистісного рівня професіоналізму, об'єктивної оцінки ступеня змін професійно важливих особистісних якостей, що відбуваються в професійній діяльності; готовність майбутнього фахівця до перетворення себе і навколишнього середовища відповідно до тенденцій соціально-економічного розвитку; здатність проектувати свою професійну діяльність, прогнозувати свій розвиток, вільно приймати рішення в ситуації вибору. Досвід особистісно зорієнтованого навчання становить особливий інтерес для української системи професійної освіти ще й тому, що він залишається одним з головних у процесі професійної підготовки фахівців.

Метою даної статті стало розкриття сутності та структури професійної мобільності фахівця на основі аналізу наукової літератури.

Починаючи аналітичну діяльність, передусім зазначимо, що професійна мобільність – явище міждисциплінарне і розглядається вченими різних галузей знань: соціології, психології, педагогіки, економіки.

Так, у соціології під соціальною мобільністю розуміється перехід індивіда або суспільної групи з однієї соціально-професійної позиції в іншу, просування до більш високого соціально-професійного статусу, а також переміщення до більш низьких ієрархічних позицій. Крім вертикальної мобільності, у соціології розрізняють також горизонтальну, обумовлену переміщенням у рамках однієї соціальної чи професійної групи (С. Крапивенський, С. Фролов, Ю. Карпова, А. Гераськова, Л. Кансузян та ін.).

У психології мобільність особистості розуміється як здатність людини швидко реагувати на умови, що змінюються, а також внутрішньо перебудовуватися та змінювати свою психічну структуру: ціннісні орієнтації, мотиви, установки, відносини (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьев, Л. Анциферова, К. Платонов, В. Шадрикова та ін.).

У педагогічній науці увага акцентується на академічній мобільності в професійній освіті, яка полягає в можливості студентів до реалізації багатоваріантних освітніх траєкторій, сполучених рівнів професійної підготовки. У професійній освіті мобільність розглядається в наступних вимірах:

- соціально-економічному – як готовність і здатність адаптуватися до мінливих умов ринку праці;
- професіологічному – як здатність швидко й успішно освоювати нову техніку і нові технології в рамках однієї професії, статусне переміщення в просторі професійної ієрархії, а також при необхідності опановувати суміжні і нові професії;
- педагогічно-інноваційному – як готовність до створення, освоєння та використання нововведень в освіті (Л. Амірова, А. Деркач, Л. Горюнова, Е. Зеєр, Є. Климов, А. Маркова та ін.) [2].

Узагальнивши різні погляди на досліджуваний феномен, під *професійною мобільністю* будемо розуміти *готовність і здатність фахівця до професійного та особистісного розвитку під впливом зовнішніх та внутрішніх умов, що дає йому змогу швидко орієнтуватися у вимогах ринку, успішно переключатися з одного виду діяльності на інший та оптимально розв'язувати різноманітні професійні завдання.*

Продовжуючи дослідження поняття професійної мобільності майбутнього фахівця з точки зору його *структурних компонентів*, зазначимо, що одним з напрямків розвитку сучасної педагогічної науки є дослідження можливостей *компетентнісного підходу* до визначення вимог до випускника вищого навчального закладу (В. Байденко, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Пометун, Н. Селезнева, А. Субетто, М. Степко, Ю. Татур, А. Хуторський, В. Шадриков та ін.).

Компетентнісний підхід в освіті охоплює поряд із знаннями і навичками такі категорії, як здібності, готовність до пізнання, соціальні навички. Компетентнісний підхід дозволяє розкрити бажаний результат освіти через сукупність різного виду компетенцій. Спираючись на компетентнісний підхід, ми можемо представити цілісну картину становлення професійної мобільності фахівця через розвиток певних компетенцій. Розробники компетентнісного підходу в освіті виділяють такі компетенції майбутнього фахівця, як соціально-комунікативні, освітні, загальнонаукові, ціннісно-сміслові та загальнокультурні (І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Пометун та ін.).

Так, *соціально-комунікативні компетенції* забезпечують готовність майбутнього фахівця до соціалізації в сучасному демократичному суспільстві, роботи з новими інформаційними технологіями, здійснення своєї професійної діяльності в неоднорідних групах людей, адаптації до нових ситуацій.

Освітні компетенції забезпечують готовність майбутнього фахівця до наукового, системного пізнання світу, оволодіння навичками самостійного освоєння знань, підвищення кваліфікації або зміни професії, підтримки власного професійно-творчого і соціального потенціалу в умовах науково-технічного прогресу, самовдосконалення, самоосвіти.

Загальнонаукові компетенції забезпечують високий рівень базових загальних знань і загальних знань за профілем спеціальності, здатність

адаптуватися до змін змісту соціальної і професійної діяльності.

Ціннісно-сміслові та загальнокультурні компетенції забезпечують успішність ціннісно-сміслової орієнтації фахівця у світі, готовність та прагнення пізнавати й удосконалювати себе, готовність до суспільно схвалюваної продуктивної діяльності; сприяють усвідомленню необхідності безперервної самоосвіти, постійної мотивації до навчання протягом усього життя, визначенню цінностей, необхідних для того, щоб жити в умовах складного демократичного суспільства, оволодіння високим рівнем загальної культури тощо.

На наш погляд, наведені вище компетенції і є основними складниками професійної мобільності фахівця.

Другий підхід до визначення структури професійної мобільності фахівця передбачає врахування постійних змін, що відбуваються в суспільстві, державі, освіті, інших галузях людської життєдіяльності. За таких умов сучасний фахівець повинен мати високий рівень творчості: креативність мислення і швидкість прийняття рішень, здатність до самоосвіти, уміння пристосовуватися до нових обставин, стійкість до фрустрації зовнішнього і внутрішнього середовища, уміння відстежувати і правильно оцінювати стан навколишнього простору. Високий ступінь адаптивності і активності в постійно змінному середовищі характеризує мобільного фахівця, тобто спеціаліста, здатного вирішувати різноманітні завдання без психологічного збитку для себе. Отже, *першим складником* мобільності фахівця виступає його *здатність до творчості* – творчого перетворення себе й навколишнього середовища.

Безперервність і стрибкуватість сучасного світу й освіти, зокрема, сильно впливають на людей. Це обумовлює процес поділу людей на тих: хто має високу стійкість до змін, але не схильний до адаптації; хто не здатний до адаптації і не може протистояти змінам; хто здатний до адаптації і змін, але потребує стимуляції; хто здатний адаптуватися і швидко змінюватися, здатний до швидкого навчання, самонавчання. Тому сучасна освіта покликана допомогти всім категоріям молоді бути стійкими до змін і бути здатними до реактивної адаптації на основі самонавчання та навчання. Таким чином, *другим складником* професійної мобільності фахівця можна назвати його *готовність до змін*. Саме від ступеня готовності фахівця до змін залежить прийняття рішення про зміну місця роботи, професії, освіти тощо. Людина, переоцінюючи свій багаж знань, приймає рішення про його зміну або про відмову від якоїсь його частини. «Бажання змінитися» означає, що людина готова внести суттєві зміни у своє життя і діяльність без зовнішнього втручання або тиску.

Третім складником професійної мобільності, на наш погляд, є *активність особистості*. Сучасну професійну освіту в Україні побудовано за принципом наступності освітніх програм, де освітня програма ВНЗ, розроблена з опорою на досягнуте і з орієнтацією на розвиток, є продовженням освітнього маршруту людини. Професійне та

особистісне становлення студента у ВНЗ здійснюється за допомогою його власної активності. При цьому активність виражається і в роботі над перетворенням себе, і в роботі над перетворенням навколишньої дійсності. За думкою М. Соколової [4], активність проявляється у здатності ставити досяжні цілі, реалізовувати свою програму, незважаючи на обставини, що перешкоджають досягненню мети.

Для нашого дослідження значний інтерес представляють ідеї, висловлені В. Водзинською про те, що «соціальна активність – вища форма людської активності. Вона проявляється як здатність діяти свідомо, не тільки пристосовуючись до зовнішнього середовища, а й цілеспрямовано змінюючи його» [1].

Ураховуючи зазначене вище, можемо зробити висновок, що професійна мобільність за своєю природою є соціальною, оскільки вона проявляється тільки в соціальних системах, а її успіх залежить від того соціального й освітнього середовища, у якому відбувається становлення особистості фахівця-професіонала. Досліджуючи особливості мобільності фахівця і відзначаючи, що в її основі лежить активність свідомої особистості, слід зазначити, що багато вчених, вивчаючи соціально-професійну активність, вважають, що вона є показником ступеня соціалізації особистості і проявляється не тільки в пристосуванні особистості до певних професійних умов, а й спрямована на їх зміну. Ступінь зміни цих умов є показником активності, а, отже, і мобільності фахівця в професійній сфері. З одного боку, професійна мобільність фахівця виступає як результат отриманої освіти, а з іншого боку – як фактор, що визначає ця освіта. Звідси випливають підстави, які дозволяють нам говорити про соціально-професійне передбачення становлення і розвитку фахівця, тобто про формування професійно мобільного типу особистості. Формування активного типу особистості є однією з умов прояву мобільності фахівця та його подальшого включення в професійну діяльність.

На завершення треба відзначити, що в науковій літературі можна знайти й інші погляди на структуру професійної мобільності майбутнього фахівця. Проте наведені вище дві структури найбільшою мірою відповідають нашим дослідницьким інтересам щодо розробки теоретичних і практичних засад проблеми формування професійної мобільності майбутніх товаровзнавців у процесі фахової підготовки.

Таким чином, розкриваючи мету даної статті, нами було визначено зміст і розкрито структуру професійної мобільності фахівця.

Під професійною мобільністю ми розуміємо готовність і здатність фахівця до професійного та особистісного розвитку під впливом зовнішніх та внутрішніх умов, що дає йому змогу швидко орієнтуватися у вимогах ринку, успішно переключатися з одного виду діяльності на інший та оптимально розв'язувати різноманітні професійні завдання.

У науковій літературі наведено багато структур професійної мобільності. Проте найбільш оптимальними для нас структурами стали

ті, що визначені на підставі компетентнісного й творчого підходів. Відповідно до першого підходу структуру професійної мобільності фахівця можна представити як поєднання соціально-комунікативних, освітніх, загальнонаукових, ціннісно-сміслових та загальнокультурних компетенцій особистості, що здобула певну професію. Згідно з другим, творчим підходом, професійна мобільність фахівця може уявляти собою сукупність таких компонентів: здатність до творчості, готовність до змін, активність особистості.

Визначення змісту і структури професійної мобільності фахівця є підставою для розробки теоретичних і практичних засад формування професійної мобільності майбутніх товарознавців у процесі фахової підготовки, що і стане предметом нашого подальшого дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Водзинская В. В.** Активность личности в сфере досуга / В. В. Водзинская // Активность личности в социалистическом обществе. – М. – Варшава : Институт социологических исследований, 1974. – С. 344 – 380. **2. Деркач А. А.** Инновации в практике образования / А. А. Деркач, Л. А. Амирова, Л. В. Горюнова // Педагогическое образование в России. – 2011. – № 5. – С. 34 – 39. **3. Про вищу освіту** // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/bfmWd/go/1556-18> **4. Соколова М. Л.** Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов студентов в вузе : дисс... канд. пед. наук / М. Л. Соколова. – Архангельск, 2001. – 202 с.

Володавчик В. С. Сутність і структура професійної мобільності фахівця

У статті розкрито сутність поняття професійної мобільності фахівця, яке полягає у готовності і здатності фахівця до професійного та особистісного розвитку під впливом зовнішніх та внутрішніх умов, що дає йому змогу швидко орієнтуватися у вимогах ринку, успішно переключатися з одного виду діяльності на інший та оптимально розв'язувати різноманітні професійні завдання. Наведено структуру професійної мобільності фахівця як поєднання соціально-комунікативних, освітніх, загальнонаукових, ціннісно-сміслових та загальнокультурних компетенцій особистості; здатності до творчості, готовності до змін, активності особистості.

Ключові слова: професійна мобільність, фахівець, компетентність, творчість.

Володавчик В. С. Сущность и структура профессиональной мобильности специалиста

В статье раскрыта сущность понятия профессиональной мобильности специалиста, которое заключается в готовности и

способности спеціаліста к професійному і лічностному розвитку под впливом зовнішніх і внутрішніх умов, дозволяє йому швидко орієнтуватися в вимогах ринку, успішно переключатися з одного виду діяльності на другий і оптимально вирішувати різні професійні завдання. Подана структура професійної мобільності спеціаліста як поєднання соціально-комунікативних, освітніх, загальнонаукових, ціннісно-смыслових і загальнокультурних компетенцій лічності; способности к творчості, готовності к змінам, активності лічності.

Ключевые слова: професійна мобільність, спеціаліст, компетентність, творчість.

Volodavchyk V. S. Essence and structure of occupational mobility specialist

The article reveals the essence of the concept of professional mobility specialist, which is the willingness and ability to specialist professional and personal development by external and internal conditions, which enables him to quickly navigate the demands of the market, successfully switch from one activity to another optimal solution ' bind a variety of professional tasks. Reveals the structure of professional mobility specialist as a combination of social and communicative, educational, general, value-semantic and general competence of the individual; ability to work, willingness to change, individual activity.

Key words: professional mobility, specialist, expertise, creativity.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2014 р.

Прийнято до друку 30.01.2015 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.011.3-051

В. В. Желанова

СМИСЛОГЕНЕЗ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ

У процесі модернізації вищої освіти в Україні, зокрема професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, усе більшої ваги набувають освітні системи, що ґрунтуються на поліпарадигмальному підході, який передбачає реалізацію концептуальних положень особистісно зорієнтованої, смислової, компетентнісної, діяльнісної, суб'єктної, рефлексивної педагогічних парадигм. Це дозволяє організувати навчальний процес у вишах з урахуванням сучасних вимог та особливостей майбутньої професійної діяльності педагога шляхом